

АНАЛІЗ НАЯВНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ З АРКУША У ВНЗ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНІСТЬ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ

Стаття присвячена аналітичному огляду програм для навчання усного двостороннього перекладу майбутніх бакалаврів-філологів на сайтах ВНЗ. Розглянуто перелік якостей, укладений експертами міжнародних організацій в галузі перекладу та його навчання, якими повинен володіти висококваліфікований перекладач в усному перекладі. Обґрунтовано теоретичні передумови створення спецкурсу для навчання усного перекладу з аркуша. Описано положення, покладені в основу курсу, принципи (професійної спрямованості, релевантності, ситуативності, активності, творчого розвитку особистості та інтегративності) на яких побудовано процес навчання усного перекладу з аркуша та цілі (практична, освітня, професійна, емоційна, когнітивна та виховна), яким повинно бути підпорядковано здійснення навчання усного перекладу з аркуша. Проаналізовано субкомпетентності, що входять до складу фахової компетентності перекладача.

Ключові слова: програми для навчання усного перекладу, принципи навчання перекладу, спецкурс для навчання усного перекладу з аркуша, цілі навчання перекладу, фахова компетентність перекладача.

Постановка проблеми. Потреба у висококваліфікованих фахівцях, які б володіли навичками і вміннями усного двостороннього перекладу зростає з кожним днем, завдяки розвитку міжнародних відносин, появі нових рамкових програм, що передбачають жваву міжнародну співпрацю, в галузі науки і техніки прикладом може слугувати рамкова програма Європейського Союзу (ЄС) "Горизонт 2020". Загалом, ця програма покликана об'єднати все фінансування досліджень та інновацій в ЄС. Одним із ключових пріоритетів цієї програми є передова наука (Excellent Science), його (проект) метою є підтримка найкращих ідей, надання науковцям доступу до пріоритетної дослідницької інфраструктури, фінансування співпраці в дослідженнях для відкриття нових перспективних наукових і технічних розробок та інновацій [3].

Все вказане вище призводить до підвищення рівня міжнародної співпраці між вітчизняними і зарубіжними науковцями, збільшення кількості міжнародних конференцій, симпозіумів тощо, під час яких є доречним використання усного перекладу з аркуша (УПА). Однак, відсутність єдиної системи навчання майбутніх перекладачів усного двостороннього перекладу взагалі, і УПА зокрема, знижує ефективність, як навчання майбутніх перекладачів, так і виконання ними професійних обов'язків. Тому, з огляду на вимоги часу до міжнародної співпраці в галузі науки і техніки, постає питання про спеціальну підготовку майбутніх бакалаврів-філологів і формування у них фахової компетентності перекладача (ФКП) в усному перекладі, і УПА зокрема, на високому рівні. Зрозумілим є той факт, що цілі і зміст навчання УПА вимагають корекції з урахуванням як вимог сучасності, так і вимог міжнародних стандартів і програм в галузі навчання перекладу. Сьогодні, забезпечення відповідності підготовки майбутніх бакалаврів-філологів міжнародному рівню вимог, які висуваються до їх колег по всьому світу, стає однією із провідних цілей навчання, що зумовлює актуальність статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних фахівців показав, що питання розробки спеціальних курсів, навчальних та робочих програм до них, метою яких є формування фахової компетентності майбутніх перекладачів, наразі, активно розробляються (Буць Ж. В., Пархоменко О. М, Сидорук Г. І., Черидніченко О. І, Черноватий Л. М., А. Clifford, E. Davitti, E. Ersozlu, C. Valero-Garcıs, F. Griessner, Ch. Hatcher, A. Listiani, A. Martin, C. W. Stansfield тощо). Однак, проблема формування у майбутніх бакалаврів-філологів фахової перекладацької компетентності в УПА недостатньо розроблена та обґрунтована теоретично. Так, ми можемо стверджувати, що створення окремого спеціального курсу для навчання УПА дасть змогу систематизувати накопичений теоретичний матеріал і практичний досвід з цього питання, і сформувані у майбутніх бакалаврів-філологів високий рівень ФКП в УПА.

Актуальність окресленої теми та її недостатня розробленість зумовили постановку **мети статті:** аналіз наявної методики навчання усного перекладу з аркуша та дослідження теоретичних передумов створення спецкурсу для навчання такого виду перекладу.

Викладення основного матеріалу дослідження. До переліку якостей, якими повинен володіти висококваліфікований перекладач в усному і письмовому перекладі, укладеного експертами

міжнародних організацій в галузі перекладу та його навчання, поряд із високим рівнем володіння мовою перекладу (МП) і мовою оригіналу (МО), додано: фонові знання (broad cultural background), які перекладач може отримати завдяки неупередженості, бажанню вчитися (читати) та інтелектуальній допитливості; аналітичні навички і вміння (analytical mind); предметні знання (l'expérience de vraisemblance), щоб передавати достовірну інформацію і зрозуміти, коли вона є абсурдною або не відповідає дійсності; так званий досвід «дисципліни уваги» (mental discipline), оскільки робота перекладача точно передавати зміст тексту оригіналу (ТО) мовою перекладу без зайвих припущень; достатній обсяг пам'яті (excellent memory); гнучкість (flexibility); навички і вміння планування робочого часу (time-management skills) [7].

Проведений нами аналітичний огляд програм для навчання усного двостороннього перекладу майбутніх бакалаврів-філологів на сайтах ВНЗ, які займаються їх підготовкою, показує, що вони враховують сучасні лінгвістичні досягнення, розробки в методиці навчання та перекладознавчі основи. Однак, в них практично відсутні або представлені в недостатній кількості знання, навички та вміння притаманні УПА. Потрібно зауважити, що деякі навички і вміння притаманні УПА формуються, згідно робочих навчальних програм (РНП), під час навчання таких дисциплін як «Усний двосторонній переклад», «Практичний курс перекладу (основна мова)», «Практичний курс перекладу. Сталий розвиток», «Бізнес переклад та переклад конференцій», «Переклад науково-технічної літератури». Однак, навчання УПА не було виділено в окремий практичний курс, не зважаючи на те, що програми вступного іспиту до магістратури містять у своїх вимогах знання про здійснення УПА, та передбачають у майбутніх фахівців володіння навичками і вміннями притаманними цьому виду перекладу [1; 2; 5].

Опитування майбутніх бакалаврів-філологів та спілкування із фахівцями галузі підтверджують зазначені вище проблеми та їх практичну невирішеність у дисциплінах проаналізованих РНП [1; 2; 5].

Враховуючи, викладене вище, найбільш сприятливим вирішенням цієї проблеми, на нашу думку, є створення спеціального курсу, метою якого буде формування ФКП в УПА. Він може бути створений на базі практичного курсу перекладу або усного двостороннього перекладу для навчання майбутніх бакалаврів-філологів.

Укладаючи програму спеціального курсу «Усний двосторонній переклад. Усний переклад з аркуша» необхідно керуватися теоретичними і методичними дослідженнями [4; 5; 8], практичним досвідом та рекомендаціями для розробників навчальних програм міжнародних організацій в галузі перекладу (ALVIC; АПС; АТА; NOTIC; Caux Association; SIGTIPS тощо).

Програма спеціального курсу призначена для студентів III-IV курсів, освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки бакалавр, напряму 6.020303 «Філологія», які до цього часу, вже опанували першу іноземну мову на достатньому рівні. В основу програми курсу має бути покладено такі положення: 1) мета і зміст навчання УПА визначаються комунікативними, пізнавальними і професійними потребами майбутніх бакалаврів-філологів; 2) даний спецкурс забезпечує підготовку майбутніх перекладачів до подальшої самостійної роботи у сфері професійної діяльності; 3) оволодіння фаховою компетентністю перекладача в УПА розглядається як надбання, необхідне для виконання подальшої професійної діяльності та професійного зростання; 4) викладач і студент виступають рівноправними і активними учасниками навчального процесу; 5) організація навчального процесу з вивчення зазначеної вище дисципліни передбачає максимальне врахування потреб, особистісних інтересів й характеристик майбутніх бакалаврів-філологів; 6) процес навчання УПА, побудовано на принципах професійної спрямованості, релевантності, ситуативності, активності, творчого розвитку особистості та інтегративності; 7) створення курсу підпорядковано здійсненню: практичної, освітньої, професійної, емоційної, когнітивної та виховної цілей.

Зупинитися більш детально на принципах навчання УПА. Принцип професійної спрямованості є провідним, оскільки, без нього неможливе здійснення формування фахової компетентності перекладача. Завдяки цьому принципу, майбутні перекладачі отримають базові професійні знання щодо здійснення УПА, набудуть умінь притаманних УПА для ефективного здійснення професійної діяльності. Другим є принцип релевантності, оскільки знання, які майбутні бакалаври-філологи отримають після проходження курсу повинні відповідати сучасним вимогам суспільства та задовольняти потреби майбутніх перекладачів у здійсненні професійної діяльності. Третім є принцип ситуативності, який відповідає за організацію навчального матеріалу і реалізується шляхом залучення до формування ФКП професійно-орієнтованих тем і ситуацій, використання яких дасть змогу змоделювати професійну діяльність майбутніх бакалаврів-філологів. Четвертим є принцип активності, оскільки, майбутні бакалаври-філологи є свідомими і активними учасниками навчального процесу, які несуть відповідальність за свій подальший розвиток (професійний, освітній тощо). Наступним є

творчий розвиток особистості, який тісно пов'язаний з попереднім принципом, і навіть, дещо розширює його функціонування. Оскільки, особистісний та інтелектуальний розвиток майбутніх перекладачів нерозривно пов'язаний із їхнім професійним розвитком і забезпечує здійснення професійної діяльності на високому рівні. Останнім є принцип інтегративності, згідно з яким усі компоненти навчання є взаємопов'язаними, завдяки йому є можливим взаємозумовлене функціонування усіх п'яти принципів під час формування ФКП в УПА.

Метою курсу, в загальному розумінні, є формування у майбутніх бакалаврів-філологів ФКП в УПА та їх підготовка до ефективного виконання своїх професійних обов'язків. Саме тому, програма підпорядкована здійсненню відповідних цілей. Далі розглянемо кожен з них.

Практична ціль полягає у формуванні ФКП в УПА, що дозволить майбутнім бакалаврам-філологам гнучко і ефективно використовувати свої знання, навички й уміння для здійснення необхідного виду усного перекладу. Освітня – забезпечує розвиток у майбутніх бакалаврів-філологів здатності до самоосвіти, самовдосконалення і подальшого професійного зростання, що дасть змогу майбутнім бакалаврам-філологам вільно орієнтуватися в професійних ситуаціях, які мають місце під час УПА і поводитися відповідно до стандартів комунікативної поведінки МО і МП.

Професійна ціль нерозривно пов'язана із двома попередніми і відповідає за формування власне ФКП під час навчання УПА, шляхом ознайомлення майбутніх бакалаврів-філологів із стратегіями перекладу і залучення їх до виконання фахових обов'язків у штучно-створених професійних ситуаціях. Емоційна ціль відповідає за формування у майбутніх бакалаврів-філологів позитивного і толерантного ставлення до клієнтів та вироблення у них правильної реакції під час здійснення УПА, мається на увазі, неупередженого відношення до предмету обговорення або осіб, що представляють різні точки зору.

Когнітивна ціль відповідає за формування пізнавальних здібностей майбутніх бакалаврів-філологів, які, на нашу думку, пов'язані із прагненням до набуття і розширення досвіду в професійній діяльності. Наприклад, майбутні бакалаври-філологи повинні вміти самостійно вибудувати стратегію здійснення УПА в новій ситуації, на базі вже отриманих знань про діяльність у стереотипних ситуаціях, шляхом поєднання процесів мислення і мовлення, які застосовуються майбутніми перекладачами під час УПА та інтелектуальної поведінки. Виховна ціль реалізується завдяки формуванню вмінь міжособистісного спілкування (з колегами, з клієнтами тощо), ціннісних орієнтацій та розвитку почуття самосвідомості, критичного та аналітичного мислення тощо.

Належне засвоєння майбутніми бакалаврами-філологами матеріалу, що пропонується в межах курсу дасть змогу сформуванню й удосконалити у них навички і вміння, що входять до складу таких фахових субкомпетентностей: білінгвальної, екстралінгвістичної, особистісної, перекладацької та стратегічної [4; 5; 8].

Ми не будемо зупинятися детально на перших трьох субкомпетентностях, оскільки, по-перше тут мова йде про удосконалення, а по-друге, притаманні їм навички і вміння, також, формуються за рахунок інших дисциплін, які вивчаються майбутніми бакалаврами-філологами на попередніх курсах і продовжують вивчатися (в меншому обсязі) паралельно із запропонованим нами курсом. Наприклад, білінгвальна субкомпетентність забезпечує оволодіння лінгвістичними знаннями (лексичні знання передбачають, що майбутні перекладачі вже знають лексичну систему іноземної мови у вигляді поняття про цю систему і правил користування нею, знають правила словотвору тощо; граматичні знання передбачають, що майбутні бакалаври-філологи вже обізнані із всіма граматичними часовими формами в дійсному та пасивному стані, знають частини мови та їх характеристики в іноземній мові (ІМ) тощо), мовленнєвими уміннями (аудіювання, читання, говоріння і письмо); екстралінгвістична субкомпетентність передбачає, що майбутні перекладачі вже володіють предметними і фоновими знаннями, наприклад, обізнані із культурою країни МО і МП, можуть інтерпретувати зміст висловлювань з урахуванням культурних особливостей комунікантів, здатні аналізувати професійні ситуації, які мають місце під час перекладу тощо. Такі якості, як готовність до самоосвіти, психологічна стійкість, відповідальність за якість перекладу, а також розвиток обсягу пам'яті й рівня уваги формуються в межах особистісної субкомпетентності, також під час вивчення інших дисциплін.

Тому, в нашому курсі, ми визначимо результати навчання, які майбутні бакалаври-філологи мають продемонструвати після засвоєння кредитних модулів, спираючись на знання, навички і вміння перекладацької субкомпетентності: 1) знання: основних теоретичних положень усного перекладу з аркуша (в яких ситуаціях він застосовується, галузі притаманні УПА тощо), функціональну систему усного перекладу з аркуша (послідовність дій), семантичних аспектів усного і письмового мовлення (оскільки майбутні перекладачі мають справу із письмовим ТО, який потім перекладають усно МП); 2) навички і вміння: сегментації ТО, синхронізації операцій (читання і говоріння), вірогіднісного

прогнозування, переключення (з МО на МП і навпаки), виділення значенневих опорних пунктів повідомлення (наприклад, вміти оперативно ідентифікувати ключову інформацію і заради її передачі жертвувати другорядною інформацією), застосування перекладацьких трансформацій (наприклад, вміти застосовувати функціональні заміни, описовий переклад тощо); та стратегічної субкомпетентності – навички і вміння: координації набутих білінгвальних, екстралінгвістичних, особистісних і перекладацьких навичок і вмінь під час здійснення УПА.

Потрібно зауважити, що такі мовленні навички і вміння, як читання (девербалізації та розширення поля зору при читанні) і говоріння (усного мовлення) МП потребуватимуть удосконалення.

Висновки. Таким чином, створення ефективної методики навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного перекладу з аркуша вимагає поєднання здобутків теоретичних досліджень, практичного досвіду та повинно задовольняти вимоги міжнародних організацій в галузі перекладу. Подальшими розвідками у цьому напрямку можуть бути створення системи вправ та експериментальна перевірка створеної методики.

Список використаних джерел:

1. Кулезньова С. С. Робоча програма кредитного модуля «Усний двосторонній переклад. Послідовний переклад» / С. С. Кулезньова. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – 18 с.
2. Пархоменко О. М. Робоча програма кредитного модуля «Практичний курс перекладу (основна мова). Суспільні науки 1» / О. М. Пархоменко. – К. : НТУУ "КПІ", 2014. – 13 с.
3. Рекомендації з підготовки проектних пропозицій за програмою "Горизонт 2020". – [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : www.ncp.kpi.ua
4. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.
5. Сімкова І. О. Сучасний стан навчання майбутніх бакалаврів-філологів усного двостороннього перекладу в науково-технічній сфері / І.О. Сімкова / Педагогіка вищої та середньої школи (Збірник наукових праць). – 2014. – Вип. 42. – С. 67–71.
6. Яценко І. М. Робоча програма кредитного модуля «Практичний курс перекладу (основна мова). Сталий розвиток 2» / І. М. Яценко. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – 15 с.
7. Lashley M. Qualities possessed by every successful translator / Marise Lashley / Translating Today's Trends into Tomorrow's Success. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ncata.org/news/conference>
8. PACTE. Results of the Validation of the PACTE Translation Competence Model: Acceptability and Decision Making // Across Languages and Cultures. – Vol. 10.2. – 2009. – P. 207–230.

И. О. Симкова

АНАЛИЗ СУЩЕСТВУЮЩЕЙ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ УСТНОГО ПЕРЕВОДА С ЛИСТА В ВУЗАХ УКРАИНЫ И ЕЁ СООТВЕТСТВИЕ МЕЖДУНАРОДНЫМ СТАНДАРТАМ

Резюме. Стаття посвячена аналітичному обзору програм для обучения устному двустороннему переводу будущих бакалавров-филологов на сайтах ВУЗов. Рассмотрен перечень качеств, созданный экспертами международных организаций в области перевода и его обучения, и которыми должен обладать высококвалифицированный переводчик в устном переводе. Обоснованы теоретические предпосылки создания спецкурса для обучения устному переводу с листа. Описаны положения, которые легли в основу курса, принципы (профессиональной направленности, релевантности, ситуативности, активности, интегративности и творческого развития личности), на которых построен процесс обучения устному переводу с листа и цели (практическая, образовательная, профессиональная, эмоциональная, когнитивная и воспитательная), которым должно быть подчинено осуществление обучения устному переводу с листа. Проанализированы субкомпетентности, которые входят в состав профессиональной компетентности переводчика.

Ключевые слова: программы для обучения устному переводу, принципы обучения переводу, спецкурс для обучения устному переводу с листа, цели обучения переводу, профессиональная компетентность переводчика.

И. О. Симкова

ANALYSIS OF EXISTING SIGHT TRANSLATION TEACHING METHODS IN UNIVERSITIES OF UKRAINE AND ITS COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL STANDARDS

Summary. *The article is devoted to the analytical review of two-way translation training programs for future bachelor-philologists at university's websites. A list of qualities that made by experts of international organizations in the field of translation and its training, and should be possessed by qualified translator during interpreting process is considered. The theoretical background of special course for sight translation training is given. The main provisions of practical course, the main principles (professional, relevance, situational, activity, personal development, and integration), which form the sight translation teaching process, and goals (practical, educational, professional, emotional, cognitive, and educational), which should be considered during sight translation teaching are described. The sub-competences as a part of the professional competence of translator are analyzed.*

Keywords: interpreting education programs, interpreting teaching principles, special course for sight translation training, objectives of interpreting training, professional competence of interpreter.